

ДЕТЕРМІНАНТИ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

DETERMINANTS OF MIGRATION PROCESSES AS A PRECONDITION OF FORMATION OF MIGRATION STREAMS IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

У статті визначені детермінанти, які є ключовими у формуванні міграційних процесів. Міграція – це переміщення населення через кордони держав на довготривалій або середньотривалій термін. Обґрунтовані детермінанти, які контекстно пов'язані із міграцією, визначені причини та наслідки утворення міграційних процесів, досліджено сутність та концепт «міграції» у роботах як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Було розглянуто питання збільшення кількості населення у бідних регіонах та його вплив на міграційну політику, а також аспекти транснаціоналізації та їх ефект на зростання міграційних потоків. Важливим питанням, яке було піднято у контексті визначення факторів розвитку міжнародної міграції, стало вплив криз в умовах глобалізації.

Ключові слова: міграція, детермінанти, фактори розвитку, міграційна політика, формування міграційних потоків, глобалізація.

The article discusses the main aspects of international migration. International migration is a process of crossing borders by population for long-term aims. International migration streams are described as the amount of migrants that cross the border within the one certain route. The volume of international migration depends on key important factors. Studying the determinants, the author has found out that the they are firmly connected with the problem of reasons and consequences of international migration streams. The question of the mounting amount of population in poor countries and the problem with the increasing of negative effects of transnational corporations activity have been investigated in the aspect of the globalisation of international economic relationships. Various factors have been mentioned. The risks connected with the tax dodge, the acts of taking control over the largest part of domestic firms and politic impact on the country's parliaments are among the most hazardous. The vital issue that has been studied by the autor is the influence of world crises and military conflicts on the world economy at all. In the addition to the main part of the study the graph with the information of increasing amount of migrants has been attached to the work. During the study the author has figured out that the consequences of globalisation affected mostly the volume of international labour migration. The number of migrants has rocketed since the first features of globalization have been noticed. According to the open resources that have been used while studying the determinants of migration processes, globalization is the process the is described as an increase of number of international connections among the countries all over the globe. The most known features of global world are the enhancement of international division of labour, the economy of volume of production, the improvement of competitiveness, the increase of productivity, the maximization in usage of financial resources and the progress of innovation implementation. As a result of the work it has been concluded that precondition of formation of migration streams is determinants (key factors) that influence the rate and volume of migration and, as a fact, change its structure and directions.

Key words: migration, determinants, the factors of development, migration policy, process of migration streams formation, globalization.

УДК 339.9.331

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct71-7>

Скрипник Н.Є.

к.е.н, доцент,
доцент кафедри економіки
та управління національним
господарством,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

Грищенко Д.В.

студент,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

Skrypnuk Nataliia

Oles Honchar Dnipro National University
Hrishchenko Danylo
Oles Honchar Dnipro National University

Постановка проблеми. Міжнародна міграція має тісний зв'язок із процесами глобалізації, і саме вони є детермінантами розвитку міграційних процесів у сучасному світі. У свою чергу, міжнародна міграція, завдяки наслідку кращого перерозподілу трудових ресурсів, позитивно впливає на розвиток глобального економічного простору. Важливість трудових ресурсів як фактору виробництва створює попит на працю, стимулюючи розвиток міжнародної міграції робочої сили у контексті глобалізаційних зрушень. Натомість економісти та дослідники зазначають, що міграція біженців, навпаки, створює додаткові проблеми у форматі розвитку високорозвинених країн. На думку експертів, важливим є саме вирішення питань вимушеної та нелегальної міграції, а не створення хабів для утримання біженців. Даний контекст і формує актуальність обраної теми. Міграційні кризи та зростаючий попит на трудові ресурси є невід'ємною частиною проблематики розвитку

сучасних міжнародних економічних відносин в аспекті міжнародної міграції. Саме тому необхідно проаналізувати аспекти розвитку глобалізації, наявні за останній період міграційні кризи, а також, звісно, фактор трудової міграції для визначення детермінантів міграційних процесів як передумови формування міграційних потоків у контексті процесів глобалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Дослідженням детермінантів міграційних процесів та міжнародної міграції як форми міжнародних економічних відносин присвячені праці таких вчених як Е. Равенштейн, Самуель Стауффер, Еверет Лі, Отіс Дункан та Гай Стендінг.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення детермінантів розвитку міграційних процесів як передумови формування міграційних потоків в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи процеси, що відбуваються у

міжнародному глобальному середовищі, можна побачити, що глобалізаційні тенденції є передумовами для зростання обсягів міжнародної міграції та зміни її темпів. Важливо визначити, що саме означають процеси глобалізації для світової економіки у контексті її трансформації. Отже, глобалізація – це термін, що характеризує підвищення глобального рівня взаємозалежності країн світу у економічному, культурному, фінансовому, науковому, виробничому та соціальному секторах. Глобалізаційні зміни як і будь-які інші процеси мають позитивні та негативні наслідки. Як зазначають більшість економістів, у сучасному світі саме глобалізаційні тенденції спричиняють суттєві зміни у структурах міграційних політик держав світу, вони ж створюють нові виклики, що пов'язані із зростанням кількості біженців та нелегальних мігрантів.

Стрімкий розвиток глобалізації у сучасному світі характеризується значним посиленням процесу транснаціоналізації. За офіційною статистикою, станом на 2020 рік у світі нараховується близько 82 тис. транснаціональних корпорацій (ТНК) та ще 500 тис. їх філій. Саме процес транснаціоналізації пов'язують із зростанням різниці між бідними та високорозвиненими країнами світу, що у свою чергу називають причиною збільшення кількості трудових мігрантів, які, не знайшовши гідної роботи на Батьківщині, вимушені іммігрувати в інші країни. Варто розглянути фактори впливу зростання кількості транснаціональних корпорацій на глобальне економічне середовище та на формування міграційних процесів, серед яких можна виділити такі [1]:

1) тенденція до використання приймаючої країни як бази ресурсів без утворення на її території високотехнологічних та екологічних підприємств, що, як результат, ставить бар'єри на шляху економічного розвитку. Також такі інвестиції створюють екологічну небезпеку для такої країни, для регіону, в якій вона розташована, а у окремих випадках для усієї світової спільноти;

2) монополізація цілих секторів промисловості транснаціональними корпораціями у країні перебування є край небезпечним для її національної економіки. Монопольне захоплення ринку приводить до тотального банкрутства підприємств малого та середнього бізнесу, які не витримують конкуренції. І як наслідок підвищується рівень безробіття, що вимушує багатьох людей шукати «кращої долі» в інших країнах світу;

3) ТНК часто схильні до створення політичного тиску на країни, де розташовані їх штаб-квартири та дочірні компанії, з метою покращення свого положення на регіональних ринках праці та у міжнародному економіко-фінансовому середовищі;

4) несплата податків у країнах дислокації ТНК підриває їх стабільний макроекономічний

розвиток. Здебільшого транснаціональні корпорації використовують трансфертне ціноутворення задля зменшення податкового тягаря. Даний маневр збагачує заможні, високорозвинені країни, у той час як країни, що розвиваються недоотримують кошти у бюджет, що переважно і так є дефіцитним. Це забирає додаткові можливості в уряду фінансувати надважливі соціальні програми, збільшувати заробітні плати працівникам соціальних сфер, що натомість пригнічує медичну, наукову та освітню сфери в країні, ще більше стимулюючи населення до еміграції [2].

Процес глобалізації світового економічного простору супроводжується збільшенням населення світу, у першу чергу, саме у бідних регіонах. Кількість населення планети на 01.04.2023 р. складає 8,072 млрд. осіб, природній приріст населення в рік – 100,254 млн. осіб [3]. Варто зазначити, що одночасне збільшення народжуваності у бідних країнах та зменшення народжуваності, і збільшення продовжуваності життя у високорозвинених країнах стимулює людей із малорозвинених держав мігрувати у заможні. Утворення таких міграційних потоків створює певні загрози для приймаючих країн від нелегальної міграції та неконтрольованого приросту біженців.

Сучасний глобалізований світ характеризується високою масштабністю та динамізмом розвитку міграційних процесів. Зростання чисельності населення у світі призводить до збільшення темпів та обсягів міграції. Із офіційного звіту МОМ видно, що у 2005 році мігрантів у світі налічувалось 192 мільйони осіб, коли у 2015 році – вже 249 мільйонів, а у 2020 році – 281 мільйон осіб. Можна також припустити, що така тенденція у найближчі роки буде тільки поглиблюватись.

Опублікована ж натомість ЮНКТАДом статистика створює можливості до розуміння, що наявний на даний момент темп зростання кількості населення призводить та призведе до трансформацій у контексті міжнародної міграції населення. Ті зміни у демографічній структурі, які сталися на територіях Західної Європи, набули масштабів, які не побачиш у Східній Європі та, наприклад, у Північній Америці. Країни ЄС можуть похизуватися найбільш високим показником тривалості життя, але, на жаль, не такими ж високими показниками народжуваності [5].

На сучасному етапі розвитку міграційної політики такі країни як от Польща, Словаччина, Чехія та інші високорозвинені країни навчилися залучати робітників різних сфер у свої національні виробництва. Основними привілеями, якими ці держави заманюють працівників та студентів до себе, є підвищена стипендія для студентів (наприклад, для українських студентів), також, звісно, вищий рівень заробітних плат, ніж у країнах-донорах робочої сили та кращі умови праці. На сучасну

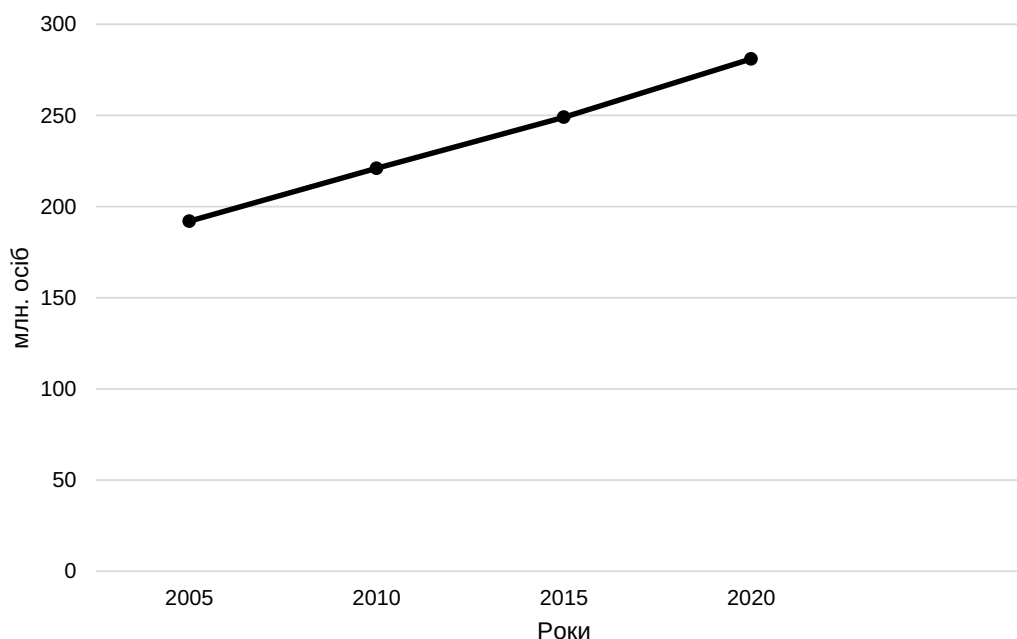

Рис. 1. Динаміка кількості мігрантів у світі за період 2005–2020 рр.

Джерело: [4]

проблему перенаселення, за думками економістів та вчених, страждає Індія. За звітом ООН, саме ця країна у найближчий час випередить Китай та стане країною із найбільшою кількістю населення в світі. За офіційними підрахунками Організації Об'єднаних Націй, на кінець 2022 року Китай ще випереджав Індію, але до 1 липня 2023 р. зможе перегнати. Варто зазначити, що ВВП Індії на душу населення відносить її до списку країн, що розвиваються. Також варто зазначити, що за індексом Джині, тобто за рівнем розриву між багатими та бідними у межах національної економіки, Індія має хоч і не найгіршу позицію, але і сильно відстає від першої тридцятки. Таким чином, такі країни як Нідерланди, Ісландія, Азербайджан, Фінляндія, Бельгія та Албанія у чинній топ-20 станом на 2021 р. [5].

У контексті національної економіки перенаселення створює додатковий тиск на бюджет як основний макроекономічний інструмент у контексті боротьби з бідністю, проведення надважливих реформ. Саме за рахунок надходжень у національний бюджет уряд може фінансувати соціальні програми з підтримки медичних працівників, працівників закладів освіти, проводити політику реформування цих галузей, чим покращувати умови життя у країні, створювати додаткові стимули для потенційних мігрантів залишатися в країні та працювати на економіку своєї, а не чужої держави. Саме тому до основних причин трудової міграції відносять невдоволеність умовами праці та оплатою цієї праці.

Головним чином перенаселення світу впливає на міграційні потоки створенням додаткових

причин міграції для нелегальних мігрантів та біженців.

Як тенденцію розвитку глобалізації у контексті впливу на формування та трансформацію міграційних потоків, науковці розглядають і всплески фінансових криз та військових конфліктів. Розглядаючи вплив Міжнародної фінансової кризи 2008 року на світову економіку, не можна не зауважити, що вона збільшила розрив між бідними та високорозвиненими країнами світу. Справа в тому, що завдяки фондам, що уряди розвинених держав створюють за рахунок профіциту бюджету, можна фінансувати втрати бізнесу, національних виробників та споживачів, спричинені кризою [7].

На жаль, малорозвинені держави не мають такого інструменту регулювання як національні фонди, бо зазвичай страждають від хронічного дефіциту бюджету. Саме бідність країн, часто пов'язана із перенаселенням, неспроможністю національної економіки забезпечити усіх місцевих громадян робочими місцями, викликає міграцію біженців, зростання рівня нелегальних мігрантів.

Військові конфлікти, у свою чергу, створюють додаткову причину для міграції біженців. Наприклад, за офіційною статистикою агенції ООН з прав біженців, близько 3.5 мільйонів українців покинули Україну у перші 2 місяці повномасштабної війни Росії проти України. Усього ж біженцями стали більше 6 млн. осіб. Це є найбільший показником з часів Другої світової війни [8]. Також часто мігрантів використовують як засіб політичного тиску на сучасній глобальній світовій політичній арені.

Міграційні кризи у період 2015–2021 рр. та результати їх вирішення

Географія міграційної кризи	Рік	Предмет політичного тиску	Результат вирішення кризи
Південно-східні кордони ЄС	2015	Загострення бойових дій у Сирії з метою зростання кількості біженців із регіонів Близького та Середнього Сходу для політичного тиску на країни ЄС	Створення таборів для біженців, повернення біженців до Туреччини, відновлення контролю над кордоном ЄС
Кордон між Мексикою та США	2018	Запровадження антимігрантської політики Трампа щодо біженців із Мексики та Південної Америки	Початок будівництва стіни з Мексикою, впровадження заборони на отримання притулку нелегальними мігрантами
Кордон Туреччини та ЄС	2019	Шантаж ЄС, розпочатий Ердоганом, щодо відкриття кордону для біженців	Розгляд шантажу як загрози для ЄС
Кордон Туреччини із Грецією	2020	Відкриття кордону Туреччини із Грецією для біженців із Сирії	Зміцнення кордону Греції із Туреччиною
Кордон Білорусі із Литвою та Польщею	2021	Використання мігрантів владою Білорусі у якості політичного тиску на країни ЄС	Початок будівництва парканів на кордоні з Білоруссю

Джерело: [9]

В таблиці 1 репрезентовані міграційні кризи за період з 2015–2021 рр.

У глобальному світі вимушені мігранти використовуються як метод політичного тиску для отримання бажаних цілей лідерами здебільшого авторитарних країн. Цим положення біженців стає ще більш гіршим, а новостворенні міграційні потоки стають загрозою для розвинених країн. Наприклад, Німеччина у 2015 році витратила на утримання біженців близько 10 млрд. євро [9].

Третьою тенденцією є забруднення навколишнього середовища, тобто ситуація екологічного занепаду світу. До екологічних детермінантів науковці відносять ступінь забрудненості навколишнього середовища та доступ до питної води та екологічно чистих продуктів харчування.

Найзабрудненішими країнами світу станом на 2022 р. вважають Бангладеш, Чад, Пакистан, Таджикистан, Індія, Оман та Киргизстан. Варто зауважити, що саме з цих країн у розвинені держави прокладені стійкі міграційні потоки. Справа в тому, що високорозвинені країни більшою мірою піклуються про стан своєї екології – закони щодо екологізації виробництва там порушуються рідше, ніж у низькорозвинених країнах [11].

Висновки з проведеного дослідження. Аналізуючи наведену у роботі інформацію, можна зазначити, що тенденція до збільшення кількості мігрантів у світі буде зберігатися. Для того, щоб вирішити проблему негативного впливу міграції на аспекти національних економік високорозвинених країн світу та світової економіки в загалі, необхідно покращити показники рівня розвитку економік країн-донорів робочої сили.

По-перше, можна створити міжнародні програми з обміну інформації між фіскальними службами усіх держав світу, щоб була можливість

відслідковувати операції між структурами ТНК та зтягувати необхідну суму податків з усієї бази оподаткування, а не тільки з тієї частини, яку велика компанія показала податковій. Такі механізми дозволять більш справедливим чином розподіляти кошти між країнами, дозволять бідним державам та країнам, що розвиваються проводити нагальні економічні та соціальні реформи.

По-друге, високорозвинені країни можуть створити дієві фонди допомоги слаборозвиненим країнам, наприклад, на базі таких міжнародних організацій як МВФ та МАР. Такі вкладення у економіку допоможуть зазначеним державам економічно краще функціонувати, бути більш привабливими для іноземних інвесторів, чим покращити ситуацію на національному ринку праці та знизити рівень еміграції.

По-третє, щоб впоратися із вимушеною міграцією, що виникає через військові конфлікти, міжнародним політичним лідерам варто зменшити свою економічну взаємодію із країнами з авторитарними режимами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Найдорожчі компанії світу за підсумками 2021 року. URL: <https://www.dw.com/uk/naidorozhchi-kompanii-svitu-za-pidsumkamy-2021-roku/a-60296617> (дата звернення: 06.03.2023).
2. ПодатаСтата: скільки податків і де платять великі корпорації. URL: <https://rating.zone/podatastata-skilky-podatki-i-de-platiat-velyki-korporatsii/> (дата звернення: 06.03.2023).
3. Countrymeters. URL: https://countrymeters.info/ru/World#population_clock (дата звернення: 01.04.2023).
4. Звіт Міжнародної організації з міграції за 2022 рік. URL: <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/> (дата звернення: 07.03.2023).

5. Статистика ЮНКТАДа щодо демографічної ситуації у світі. URL: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=134160> (дата звернення: 07.03.2023).

6. Коефіцієнт Джині. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI> (дата звернення: 08.03.2023).

7. Міграція та криза. URL: <https://www.oecd.org/migration/migrationandthecrisis.htm> (дата звернення: 09.03.2023).

8. Біженці з України: хто вони, скільки їх та як їх повернути? URL: <https://ces.org.ua/who-are-ukrainian-refugee-research/> (дата звернення: 09.03.2023).

9. Найважчі міграційні кризи у світі за останні роки. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/11/11/infografika/svit/najvazhchi-mihraczijni-kryzy-sviti-ostanni-roky> (дата звернення: 09.03.2023).

10. Всі шляхи ведуть до Берліна. URL: <https://zib.com.ua/ua/118527.html> (дата звернення: 09.03.2023).

11. Найзабрудненіші держави у світі (дані за 2018–2021 рр.). URL: <https://www.iqair.com/world-most-polluted-countries> (дата звернення: 09.03.2023).

REFERENCES:

1. Naidorozhchi kompanii svitu za pidsumkamy 2021 roku [The most expensive companies in the world according to the results of 2021]. Available at: <https://www.dw.com/uk/naidorozhchi-kompanii-svitu-za-pidsumkamy-2021-roku/a-60296617> (accessed: 06.03.2023).

2. PodataStata: skilky podatkov i de platiat velyki korporatsii [TaxState: how much tax and where do large corporations pay]. Available at: <https://rating.zone/podatastata-skilky-podatkov-i-de-platiat-velyki-korporatsii> (accessed: 06.03.2023).

3. Countrymeters. Available at: https://countrymeters.info/ru/World#population_clock (accessed: 01.04.2023)

4. Zvit Mizhnarodnoi orhanizatsii z mihratsii za 2022 rik [Report of the International Organization for Migration for 2022]. Available at: <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/> (accessed: 07.03.2023).

5. Statystyka YuNKTADa shchodo demografichnoi sytuatsii u sviti [UNCTAD statistics on the demographic situation in the world]. Available at: <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=134160> (accessed: 07.03.2023).

6. Koeffitsient Dzhyni [Gini coefficient]. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI> (accessed: 08.03.2023).

7. Mihratsiia ta kryza [Migration and crisis]. Available at: <https://www.oecd.org/migration/migrationandthecrisis.htm> (accessed: 09.03.2023).

8. Bizhentsi z Ukrainy: khoto vony, skilky yikh ta yak yikh povernuty? [Refugees from Ukraine: who are they, how many are there and how to return them?]. Available at: <https://ces.org.ua/who-are-ukrainian-refugee-research/> (accessed: 09.03.2023).

9. Naivazhchi mihratsiini kryzy u sviti za ostanni roky [The most severe migration crises in the world in recent years]. Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2021/11/11/infografika/svit/najvazhchi-mihraczijni-kryzy-sviti-ostanni-roky> (accessed: 09.03.2023).

10. Vsi shliakhy vedut do Berlina [All roads lead to Berlin]. Available at: <https://zib.com.ua/ua/118527.html> (accessed: 09.03.2023).

11. Naizabrudnenishi derzhavy u sviti (dani za 2018–2021 rr.) [The most polluted countries in the world (data for 2018-2021)]. Available at: <https://www.iqair.com/world-most-polluted-countries> (accessed: 09.03.2023).